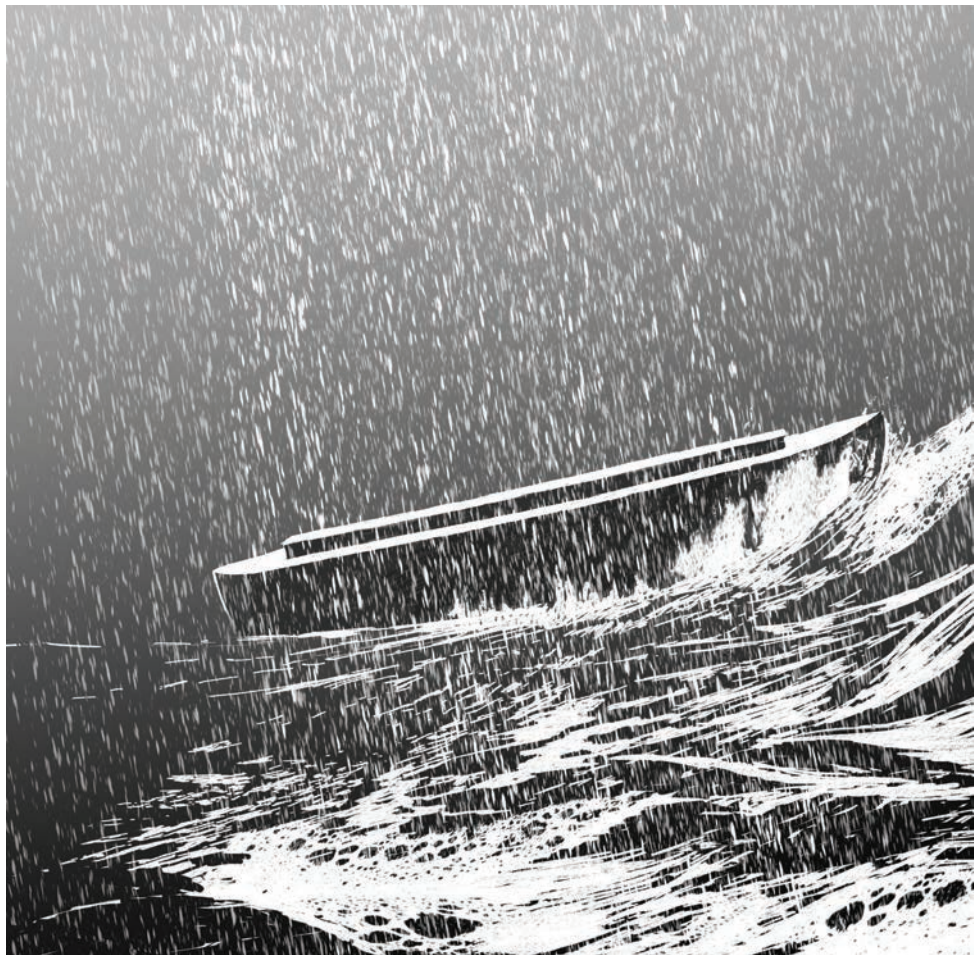

Хаїдни хьинеке кьиттивийхьан

Хаїдни хьинеке къиттивийхан

ИПБ, Москва
2020

Халдни хьинеке кыттивийхан

Шикыл'бы цыцлауна: Р. Сергеев

Гъайн китаб шоссе дагъайд гъивойни
сайтеенче алятлас ахал:
<http://ibt.org.ru/ru/projects?id=TSK>

ISBN 978-5-93943-283-2
© ИПБ, 2020

Хаїдни хьинеке
кЪИТТИВИЙХЪАН

Аллагъни улеке къаъайдхъуйн дюниѐ

Инсанар чІиени акъвал' геѐб хъѐебахъенкъаІ,
манбышис йишба вухооха, манбышди йишбышда
миджагыйвалла маляаикаршикІле къооджена.
Джони йикІес йикканна ненайий манкъыІке
хъунаще гъѐѐѐ.

РаІббѐе эйгъен:

– Йизын РыІгъ инсанѐѐѐад гъаммашийс
деш вод. Манбыб гъаммашийсынбы деш воб.
Манбышис гъувуна ыІмыр ваІще къани сеныле
гъѐххаба вухъес деш. Маляаикарше инсанаршин
йишба гъааъани вахталиб, манчиле хъийгъыйни
замаанайлиб маІхбын чІакІын инсанар чІиени
акъвалха вухооха вухъа. Манбы аваалыйни
замаанайн кушдукурар хъываацІан инсанар вухъа.

РаѠббыкѠле кѣеджен, чѠиени акъвал'ни
инсанаршини аѠкѠелее, фыкрее писвалла гъавъуй
воб. Мана пашманхъена. ЧѠиени акъвалха инсанар
ибхъыва. манкъун йикѠ гѣйхъан
РаѠббее эйгъен:

– Ибхъынин инсанар чѠиени акъвайле
гъаваккалаагъасынбы. Ман инсанаршиква саджигее
гъаѠйванаршиныд, чѠиел гъадагъванчиныд,
шитѠаршиныд вукѠлелхъа хъалясын. Манбы
ибхъынва пашманхъана. Садджу са НуѠгъ РаѠббыни
улен аххъаххъа.

НуҮгун таарых инахуҮд вод:

НуҮгь хьоркуна, джуни насылее малттын йикІнана инсан ыхьа. Мана Аллагьни йаххыҮл'ний вор. НуҮгьухьар хьебийре дих эйхье: Сам, Гьам, Яфас. Аллагьни улеке дюнье кьеэьхан, писваликва гьяйце. Гьргын инсанар хьобкуни йаххыҮле хьыгьебчІийнбы. АллагьыкІле кьеджен дюнье бадалхьа вод.

Аллагьее НуҮгьукІле увгьуйн.

– Йизди аҮкелее гьргынчин аҮхир хьады. Дюнье манбышди писваликва гяцҮы. Манчил аллад Зы манбы чІиени акьвайква саджиге гьааккал гьааьас. Вас гоферни йивуке са гамы гьееэ. Ад гозер гьаьы, аанчед, кьаанчед йивуна мызла хьабгьве. Гамы гьайнахуҮб гьееэ: манчина хылийвалла хьебыдваҮш хылеккум, аҮкьвалла хьоцҮал' хылеккум, ахтываллаб хьебцҮал' хылеккум вухьеджен¹. Гамыйни оогьанче са хылеккум авуд кьул' гьеь'. Мьглекед акка гиххье. Гамыйни авубна, йыҮкьнекна, оона мартаба вухьеджен.

¹ Манчина хылийвалла 150 м, аҮкьвалла 25 м, ахтываллаб 15 м вухьа.

Зы чиен акьва кыфрымыква хъадыни
хьинеква алятIаъасын. ХааIк авудун нафас
алытIан гыргын кар гъаккал гъаъасын. Чиени
акьвалин гыргын кар хъикIасын. Зы савда сатджу
вакьва гъааъа: гъу духбышиква, хъунащейква,
соссаршиква саджигее гамеехъа илхъечIе. Вакьва
учIудда ахведженва гыргыни гъайванаршике,
нафас гъеленмеени карбышике, чуIт'-чуIт'на
вугIул'на-хъувул'на гамеехъа алебтIе. ЧуIт'-
чуIт'на гыргыни шитIяршике, гъайванаршике,
чиел гъадагъванчике васхъа хъалес, учIудда
ахведженва. Васхъа охъанас эйхъенчике васыныд,
чысыныд сеъэ.

Нугъее гыргын кар Аллагъее увгъуйн хьинне
гъаъа.

Къыфрым

Раѡббее Нуѡгъукѡле увгъуйн:

– Хизаныква саджигее гамееха илхъече. Йизди оѡгее вале хъоркуна ини насыле дешор. Дюнѡейни акъвайле джинс къиѡмакѡваандженва маѡттыни гъаѡйванаршина йигѡыбле къѡѡблена, хъал’ни гъаѡйванаршина вугѡул’на, хъувул’на алебте. Гъаарни хааѡни шитѡенаб йигѡыбле чуѡт’-чуѡт’на алебте. Йигѡни йигъыле чѡиени акъвалхъа ёкъѡѡал’ йигънаѡий ёкъѡѡал’ хаѡмна гёгъуй гёгъас. Идхъынин нафаснан гырдын кар чѡиени акъвале гъаккал гъаъасын.

РаѠббее НуѠгьулхъа нахуѠбий амыр гъавъу,
манкъвее гырдын кар гъамаѠхдуд гъаъуйн.
Чиен акъва кыфрымыква хъадыни хьинен
алятѠуйнкъаѠ, НуѠгьухъад йихъыд ваѠш сен
ыхъа. НуѠгь, джуна хъунаще, духба, соссар
саджигее хъяныке къаттивхъанасдимее
гамеехъа илхъеебачѠенбы. Аллагъее НуѠгьукѠле
увгъуйн хьинне, маѠттын хъалин гъаѠйванар,
шитѠяр, гырдын чѠиел гъадагъванбы чуѠт'-
чуѠт'на, вуѠул'найий хъувул'на НуѠгьука
гамеехъа илхъеедачѠенбы. Чиен йигѠни йигъыле
кыфрымыква хъадыни хьинен алятѠан.
НуѠгьни ыѠмрени йихъыдваѠшъэсди сенийл',
къоѠбъэсди вузани йицѠыйѠадъэсди йигъыл'
маѠхдун кыфрымыкан гѠгъуй гѠгъа гийгъал,
иттегъес, хааѠн къулеббы аахъы. Гырдынид
кѠораал'бышенче хъян ыхыѠйхаѠ гийгъал. ЁкъѠал'
йигъна, ёкъѠал' хаѠмна гѠгъуй гѠгъу.

Мани йигъыл' НуІгъука саджигее джуна хъунаще,
духба Сам, Гъам, Яфас, джон едар гамеехъа
илхъебчІийнбы. Манбышиква саджигее гыргын
гъайванар: чавра-вакъаІ, чолун гъайванар,
шитІяр, гыргын илеедаханбы, чІиел' гъадагъванбы
гамеехъа илхъеедачІенбы. Гыргын нафас
илещенбы чуІт'-чуІт'на НуІгъука гамеехъа
илхъечІу. Аллагъее НуІгъукІле увгъуйн хъинне,
гыргыни гъайванаршина вугІул'найий хъувул'на
хъабы. Манбышихъад хъигъна РаІббее гамыйн
акка хъаъан.

Къыфрым гидгъылийн ёкъцІал йигъ ыхъа мее,
хъян геед хъыхъа гамы чІиеле гъалебчуна. Хъян
геед оохъа илхъечІе, гамыб хъинени акъвал'
игъвийкар гивийгъал. Геед хъыхъайни хъинен
некки ахтын сувабыд чик авуд къаляъа. Хъян
йицІыхъодле хылеккумна² сувабышиле ахты
хъехъи. ЧІиени акъвалин гыргын кар: шитІяр,
чавра-вакъаІ, чолун гъаІйванар, гъадагъванбы,
инсанар, нафас илещен гыргын хъекІан. РаІббее
чІиени акъвалин нафас илещен гыргын кар
гъаккал гъаъан: инсанаршиле гибгъыл чавра-
вакъаІ, гъадагъванбы, хаани шитІяршилхъа
меега нафас илещен гыргын кар хъекІан. Садджу
НуІгъуй гамеедынбы учІуІбба ахва.

² *ЙицІыыхъвалле хылеккум: 7,5 м.*

Кыфрым илѣзараѣан

Хьян чѣиени акъвал' ваѣще хьоѣал' йигъна
геед хъыхъайле хъийгъа, Аллагъее НуГъур,
НуГъука гамеедын гыргын чолун гъайванар,
чавра-вакъаѣ йикѣл' хъаляѣан. Аллагъее чѣиени
акъвалхъа аблявъуйни мыцыква хъянбы кѣл'
хъехъи гийгъал. Аллагъее кѣрал'быйй хаѣн
къулеббы итѣумаѣанбы, гѣгъуй илѣйзаран.
Хъян чѣиени акъвайле ѣыѣѣхъе гийгъал.
Ваѣще хьоѣал'ни йигъыле хъян кѣл' хъехъе.
Йигѣыбъѣсди вузани йиѣѣыгѣадъѣсди йигъыл'
гамы Араратни сувабышил илѣйзаран.
Йиѣѣыдъѣсди вузалхъа мее хъян кѣл' хъехъе.
Йиѣѣыдъѣсди вузани ѣѣеддийни йигъыл'
сувабышин вукѣул'бы къедже гийгъал. НуГъее
ѣкъѣал'ни йигъыле вудже гъавъуйни гамыѣн
къул' аахъы, хъаѣн къавку. Хъян хъеххъвас мее
хъаѣн илѣоха, гъабкѣын-хъавайле вухъа.

Хьян чиени акъайле цыццхъай аццлахъесди
мее, ини йацххъее Нуцгъее хъыцнерке къухооле.
Хъыцнеркеццле гивхасын джига авааки деш. Чи
хьянын аххы эйхъе. Мана Нуцгъусхъа гамеехъа
сивийцал. Хыл' гьодку хъыцнерке авхъу,
гамеехъа абачче. Йигцдле йигъ илгъечцуйле
хъийгъа, манкъвее хъыцнерке са элейсыб
къооккана. Эхъалилхъана хъыцнерке манкъусхъа
сабкцлинкац, манче кцухъее хъынакна зейтунна
тцеле авхъу воохъе. Манке Нуцгъукцле аццлахъен,
хьян чиени акъвайле цыццлахъа вод. Йигцдле
йигъ илгъечцуйле хъийгъа, манкъвее са
элейсыб хъыцнерке къоокка, мани йацххъее мана
манкъусхъа сивийцал деш.

³ *Qi'nerke*: Azarbaycanne mizel mançik'le "alabaxta" eyhe.

Цеббийни вузани цеддийни йигъыл' Нулгъуни
ылмрени йихъыдвацше садъесди сенее члиелин
хъян хъеххъван. Нулгъее гамыйни оодын джига
хъоттулинкъаI, члие хъеххъу къедже.

КъоIбъэсди вузани къайийгIадъэсди йигъыс члие
быкырда хъеххъван.

Алагъее НулгъукIле увгъуйн:

– Гъу йигъни хъунащейква, духбышиква,
соссаршиква саджигее гамеенче хъыгъечIе. Ваква
саджигевдын гыргын нафас илещенбы, шитIяр,
гъайванар, члиел' гъадагъванбы къахъа хъыгъеъэ.
Гъасре члиени акъвалхъа айиккеджен, къады геед
хъедхъеджен.

Нулгъ джуну хъунащейква, духбышиква,
соссаршиква саджигее гамеенче хъыгъечIена.
Гыргын гъайванар, гъадагъванбы, шитIяр, члиени
акъвалин нафас илещен гыргын кар джукасана
гамеенче хъыгъебачIе.

Нугъее РаѠббийс кьурбанбы адляъан джига аляъа. Манчил манкъвее гыргыни маѠттыни гьаѠйванаршике, шитѠяршике гѠхъан гьаъан кьурбанбы адляъа. Манчин йугун эва РаѠббийс ыхыѠ мее, Манкъвее джуни йикѠее инахуѠд увгьу:

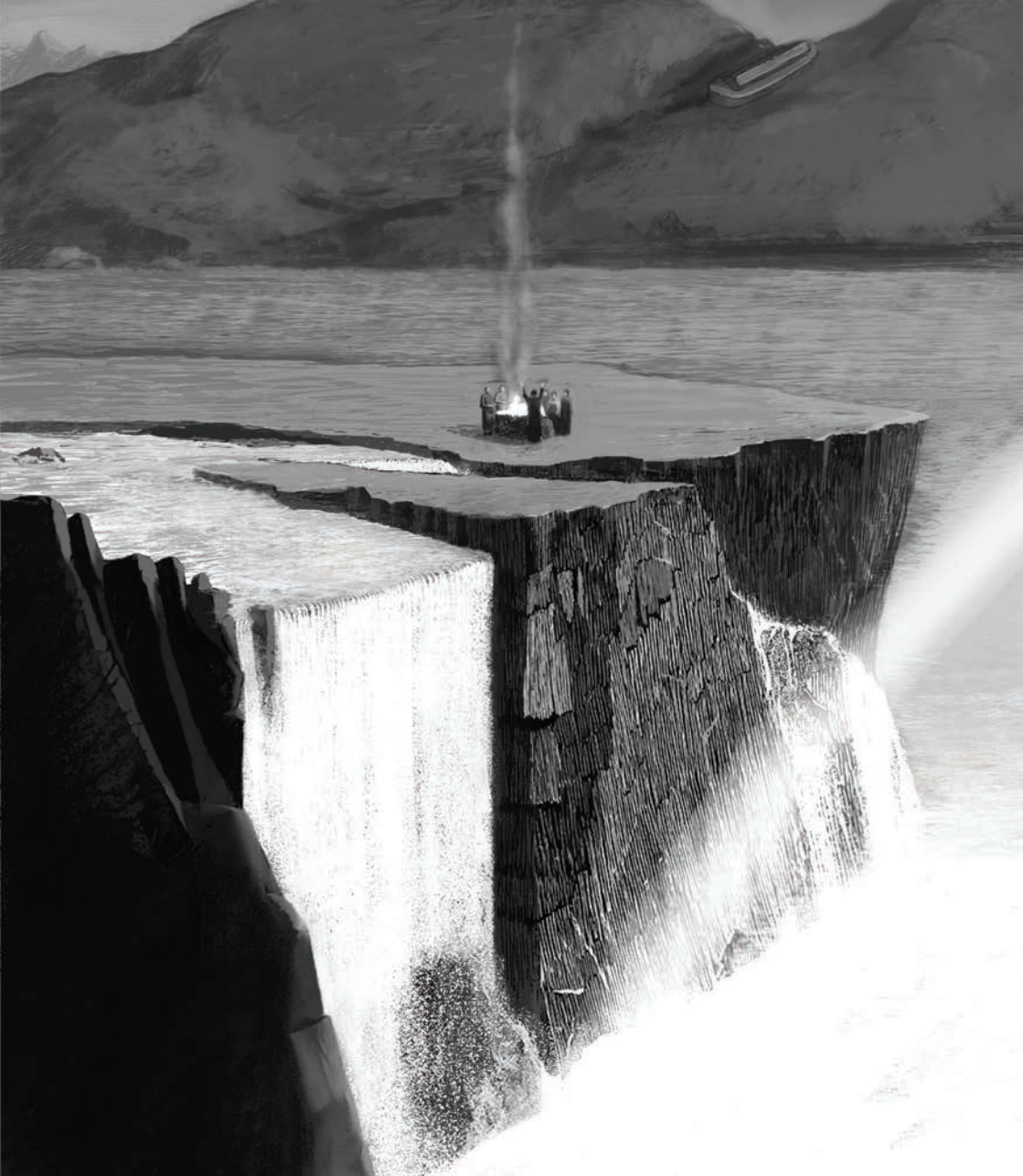
– КѠылбананчиле гибгъыл инсанаршин фыкырбы йугунбы эйхы деш. Манбышил' алла, сайид чѠие лаънатѠламишаъас деш. ГьаѠше гьауѠйн хьинне, гыргын нафас илещенбы гьаккал гьаъас деш.

*Дюнье ыхъа летти,
Езуй-хъийшылыѠ, кьуѠмаалла-мыкѠаалла,
Къыл-къыѠдим, халм-йигъ
ЧѠаѠвхъес деш.*

Цеббийна ханевур

Алагъее Нулгъусий Нулгъуни духбышис хайир-дулга! гъуу, манбышиклe увгъуйн:

– Вухооху, геeб хъeбхъа чIиен акъва гяцIeъe. ЧIиейлин гыргын гъайванар, хааIдын шитIяр, гъадагъванбы, дерйагъбышеедын балугъар шолe хъакъалнасынбы, манбы вушди хылехъа хъуу. Нафас илещен гыргынбы шос ихъеджен. НаIхдий Зы шос шенке чIиел алядыйн охъанас гъуу, гъаIшдeд манбы гъеле. Садджу манчин чуру эбаква имойхъан, манчeе рыIгъ водун. Шаваайий вушда эб кIявъу, шу ыIмреке гъавъу, мана гъайван вухъеейиб, инсан ыхъеейир, Зы гъыIсаб хъeххъасын.

Шаваайи инсанна эб клявъу, манкьунаб эб инсанни хылеке кляваакланас. Аллагье инсан Джуну копйел ирхынийл алла, Къабы геэб хъебхье. Чиени акъвалхъа аавке, гьеххебхье. Хъийгъа Аллагъее Нулгьуклейий джуну духбышиклэ увгъуйн:

– Шокаб, шолэ хъигънийни вушди насылхъаб, гамеенче хъыгъебчуйни гыргыни нафас илещенчика: шитляршиква, чавра-вакьайква, чолуни гьайванаршиква Зы савда гъааъа. Зы шоква гъайнахбына савда гъааъа; сайид инчиле хъийгъа кыфрымыква хъадыни хъинен чиейни акъвайка саджигеэ нафас илещенбы гъаккал гъааъас деш.

Аллагъее увгъуйн:

– Йизда шоквана, шоква ыхъайни гыргыни нафас гъеленчиква гъавъуйни гъаммашийсди савдайна ишаара ина вухъес: хайбышеехъа гювхуна Йизда ханевур. Зы хайбышеехъа булудбы хъаляуйнкъа, булудука саджигеэ ханевур гявалес, манке Зы шокаий гыргыни нафас гъеленчиква гъавъуни савдайна фыкыр оохъанас.

Сайд нафас илещенбы гъаккал гъаъасын
кыфрымыква хъян хъалес деш. Мысайий
хаІневур хъыгъевчІу, Зы манчихъа иляккы чІиени
акъвал' нафас гъелени гыргынчиква гъавъуна
гъаммашийсда савда йикІел' хъавалыаъас.
Аллагъее НуІгъукІле меед эйгъен:

– Йизын чІиени акъвал' гыргыни нафас
гъеленчиква гъавъуйни савдайна ишаара гъайна.

НуІгъун духба

НуІгъ джуні духбышика: Самыква, Яфасыква,
Гъамыква гамеенче хъыгъечІуна(Канаъан
Гъамына дихний вор). Мана хъебырсана НуІгъун
духбаний воб. ЧІиейни акъвалхъа ибхъынин
гыргын инсанар манбышике къабы.

⁴ *ХаІневур*: джугъуІтаршини мизел' ин джуваб «вук»
эйгъен водун.

Мизяр Бабилее геед хъыхъа

Быкырни дюнйейл' са мизий са йишоне вухъа. Инсанар машрыкълхъа хъооІнкъаІ, Шинарни оІлкее манбышиклѐ къадаал' къаджу, маайиб авхуйнбы. Сана-санкъукІле увгъу: «Хъидоора карпыч югда хъеджес». Манбыше къаейни джигее карпыч, баттагънид джигеейид къыр алятІу. Хъийгъад увгъойн: «Шас са шагъарий къом хайбышеехъа гъивийхъарна къала алявъува до хъыгъагъас, дешхъее манчеб эгъевкасынбы».

Инсанарше алявъуна шагъарий къала къавджес
РаІбб авхъа къэъэчІе. РаІббее увгъуйн: «Гъаман
гыргынбы са милетынбы воб. Манчил аллад,
манбыше инахуІбна иш гъааъа гибгъыл. ГъаІшде
манбышди йикІес гъиджойий ыккан гъаъас ахаІ.
Хъидоора хъыгъебчІы манбышин мизяр аликкас.
Ши увгъуйн мансанбышикІле мацІахъеджен».
ИнахуІб РаІббее манбы чІийейни акъвалхъа
эгъевкааъанбы, шагъарын алявъуйид илѐйзаран.
РаІббее инсанаршин мизяр аликкыйл' алла, мани
джигайкІле Бабила эйгъе. ЧІийейни акъвайни
ѐкъни суралхъаб манче эгъевкааъа.

Аллагъее гьуваджена Маскил'⁵, Давудна магъний.

Шавунбийий бынагъбы РаѠббее кѠелиханау,
Шавунбийий хъодкуда гьидяуйн гьаракатбы
гъаккал гъагъу,
Нимее бахтиварий!
Джуна бынагъ дьугулдягъана,
РаѠбб бынагъыле илгъечлуна инсан, нимее бахтиварий!

Гарданахгъа алятѠас мее зы аваѠрай гъавгъу.
Йигъбына, хаѠмбына Йигъна йыѠкына хыл зал огъа вухгъа.
Йизда гудж къабтѠына къыѠлийни пырани
йигъыл' къагъаѠтхуйн чий хъинне.
ЫѠларанкъаѠ хъиннейид йизын барѠѠвбыд
рыгъыѠле къагъадкѠу.

Манке зы бынагъ Йигъни оѠгийл гарданахгъа алябтѠына.
Йизын хъодкуда гьидягий Вале дьугул гъау деш.
Хъийгъга зы увгъойн: «Зы бынагъбы РаѠббини
оѠгийл гарданахгъа алятѠанбы».
Гъунар йизди бынагъыле илгъечлуна.

⁵ Маскил': ини джувабын джугъуѠтаршини мизел' ин магънабыд гъеле эйхье: аѠѠаал', мыслягъаѠт, уфтанба гибкѠынна магъний.

Манчил аллаб Йигъна йаІхъ авхъуйнкъве,
Гъу авайкымее Валхъа дуъаІ гъееъджен.
МаІхрынкъу хаІдын хъанбыд хъадыйнкъаІд сетІас деш.

Зы дюгулехъен джига Гъу ворна,
Гъу зы дагъамийвалике къаттихъан гъагъас,
Къамхъайн шадвалин маІгнийбы,
Гъу йизди гъихъийалла аликларагъа.

Гъу эйгъен: «Балканий къатир хъинне аІкІел’ камба мехъе,
Манбы салбаний къантарагъа дена
Гъу эйгъенчилхъа хъавалаягъас ваахаІс деш.
Зы вас аІкІел’ гъивлес,
Гъу ал’гъааІсда йаІхъ гъаагъас.
Зы гъу гъотІаласда,
Йизда ул’ вал’ вобна».

ЙаІхъ авгуйнбышди вуکلелхъа хаІдда диванбы адайленбы,
РаІббир джулхъа умуд гъагъанбышихъа
Гъаммаше югра эйхъена.
Хъобкуйн инсанар, вушда шадвалла РаІббил ‘алла вухъеджен.
ЙикІ’ маІттынбы, шадвалина маІгний РаІббини
мее хъаІбхъе.

Китабеедынбы

Алагъни улеке къаъайдхъуйн дюнйе

4

Къыфрым

10

Къыфрым илѣзараған

17

Цеббийна хаӀневур

22

Мизяр Бабилее геед хъыхъа

26

Давудна маӀный

30

ХаӀдни хъинеке къиттивийхъан

Ной на цахурском языке

Noah in Tsakhur (ISO: tkr)

ИПБ

101000 г. Москва, Главпочтамт, а/я 360

www.ibt.org.ru

ibt_inform@ibt.org.ru

Подписано в печать 04.06.2020

Тираж 150 экз. Заказ № 250

Отпечатано в ООО «ИПП «КУНА»